

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՅՈՒԵԼԵԱՆԸ

Կարծեմ թերթիս ուսումնական ծրագրէն դուրս չէ գրադիլ հոս բանասիրական ամենէն մեծ հաստատութեամբ մը, նորա հիմնարկութեան երկհարկւրամեակի անթիւ, մանաւանդ որ պարտաւոր ալ եմ Պարիսի Հայ Գաղթականութեան եւ ամբողջ Ազգին ներկայացնել Պարիսի Պատուիրակութեան համառօտ Տեղեկագիրը (1) :

Սեպտ. 8ին եւ 9ին Վենետիկի ս. Ղազար կղզեկին մէջ տեղի ունեցան Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնարկութեան երկհարկւրամեակի հանդէսները, որոնց կը մասնակցէին հարիւրէ աւելի հայ եւ օտարազգի հանդիսականներ :

Անշուշտ աւելորդ է այստեղ Մխիթարեան Միաբանութեան դովեաւանքն ընել քանի որ ինչպէս Վեհ. Կաթողիկոսէն սկսեալ մինչեւ զանազան երկիրներու Հայ Գաղթականութիւնները՝ այսպէս եւ Պարիսի Հայ Գաղթականութիւնը գնահատելով Մխիթարեանց ազգօգուտ գործունէութիւնը, փութացին իրենց Պատուիրակութեանց միջոցաւ յայտնել Ազգին սէրն ու համակրութիւնը, մաղթելով որ ազգը կարող ըլլայ տօնել Մխիթարեանց Միաբանութեան ապագայ Յորեւանները եւս :

Մեծ հրճուանքով դիտեցինք մենք՝ այցելուներս՝ որ իտալացի բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ կը գլուխգործոյն Մխիթարեան Հայրերու վրայ, եւ իտալական մամուլն՝ ամբողջ սրնակներ կը լեցունէր ի պատիւ Մխիթարեանց : Ամենէն աւելի հիանալին այն էր որ Վենետիկ քաղաքը մասնակցելով Մխիթարեանց Յորեւան հանդէսներուն՝ Հասարակաց պարտէզը եւ Լիքօ կղզին — որոնք ճիշդ ս. Ղազարի դէմը կը գտնուին — լուսազարդած էր բազմազոյն ու բազմաթիւ վիճակակաւ լապտերներով, որոնց կընկերանային բէնգալեան հրախաղութիւններ : Իսկ ս. Ղազար՝ աւելորդ է ըսել՝ ամբողջութեամբ ողողուած էր լոյսերու մէջ, եւ որ՝ ըովանդակ կղզին հրաքղի մը կերպարանքն ստացած էր :

Հարիւրաւոր հեռագիրներ, նամակներ, ձօներ եւ նուէրներ կը տեղային աշխարհիս ամէն մէկ անկիւնէն, հայ եւ օտար անձնաւորութիւններէ, գիտնական հաստատութիւններէ եւ զանազան միաբանութիւններէ : Կը կարգացուէին ճառեր՝ հայ եւ իտալացի Պատուիրակներու կողմէ : Այս ամէնը՝ կը յայտնէին թէ Մխիթարեանք իրօք ԲԱՆ ՄԸ ըրած են ազգին եւ մարդկութեան : Եւ այն ԲԱՆԸ կը պատկուէր այսօր փառաւորապէս : Երախտագէտ մարդկութիւնը կը փոխարինէր : — Այս տողերը գրողն ալ խօսելով Մխիթար Աբրահօր արձանի հիմնարկութեան ժամանակ՝ յոյս յայտնեց որ հայ ազգը եւ հայ մամուլը պիտի օգնեն քիչ ժամանակէն կանգնել այն երախտագիտական արձանը որուն իրաւամբ արժանի է Մխիթար : Իսկ մեծ դահլճին մէջ՝ ուր տեղի կունենար բուն հանդէսը, պատիւն ունեցայ արտասանելու հետեւեալը .

«Պարիս եւ Վենետիկ : — Առաջինը կեդրոն համաշխարհային գիտութեանց, իսկ երկրորդը կեդրոն գեղարուեստական հրաշալեաց եւ «մանաւանդ հայադիտութեան» կրնամ կոչել՝ քոյր եւ եղբայր իրարու : «Արդ՝ Պարիսի Հայութիւնը — որուն ներկայացուցիչը լինելու պատիւն «ունիմ այսօր հ. Ս. վ. Պարոնեանի հետ — ո՛րքան ալ խորասուզուած

(1) Այս յորեւան հանդէսներու անթիւ օրը օրին գրած յղուածները լոյս տեսած են Թիֆլիսի «Մշակ» լրագրին մէջ (1901 թ. N⁰ 194, 198, 210 եւ չար.) : Ուստի ընդարձակ տեղեկութիւն ուզողները կը զըրկեմ «Մշակ»-ի յիշեալ համարներուն :

«ըլլար գիտութեանց մէջ, չէր կրնար մոռնալ իր մայրենի գրականութիւնն եւ անոր զարգացման նպաստող անձնաւորութիւնները: (Երկար «Ժափահարութիւն ի պատիւ Պարսի շաւոյ): Այն անձնաւորութիւններէ մին եղած է Մխիթար Մեքաստացին, ոչ միայն անձնապէս սատարեւելով հայ գրականութեան՝ այլ եւ հաստատելով գիտնական միաբանութիւն մը, որ իր անունը կրեց իր արժանաւոր յաջորդներն:

«Մխիթարեան կրկին Միաբանութիւններն՝ սկսեալ իր Հիմնադրէն՝ «մեծ զարկ տուած են ազգիս մտաւոր զարգացման գործին, հրատարակելով անտիպ ձեռագիրներ, հայ պատմութիւն եւ տեղագրութեան վեբարբերեալ աւսումնասիրութիւններ, հոյակապ բառարաններ եւ զարդացական դասագիրքեր եւն, որոնցմով Մխիթարի յիշատակը խորապէս քանդակուած է իւրաքանչիւր հայի սրտին մէջ: Այս ըսածիս ապոցոյց չէ՞ «միթէ մեր այս օրուան հոս հաւաքումը, — ո՛ր մէկերնիս Եւրոպայի հիւսիսային կողմերէն եկած, որ մէկը Ասիոյ խորերն՝ եւ՝ աշխարհիս ամէն մէկ անկիւնէն տեղացող համակրական նամակները, հեռագիրները, ցոյցեցերը, նուէրները չե՞ն հաստատեր միթէ այս համոզումս, որ ամենուն ալ համոզումն է անշուշտ:

«Ուրեմն, նախ՝ կը կրկնեմ Պարսի շաւոյ Գաղթականութեան շնորհաւորութիւններն ու բարեմաղթութիւնները. երկրորդ բարեմաղթութիւններս կրնեմ իբրեւ յետին մշակ հայ քանասիրութեան ու գրականութեան, «Բանասէր» հանդիսի բոլոր աշխատակիցներուն եւ ընթերցողներուն կողմէ անկեղծ համակրութիւններ յայտնելով, որուն ապացոյց՝ «Բանասէր» կը մասնակցի երկու գրական նուէրներով, (Մափաւաւորութիւններ) — մին՝ «Քննական պատմութիւն ԺԹ. դարու հայ դպրութեան», զոր հաճեցաւ պատրաստել Մեծ. Միւրան չֆ. Յովհաննէսեան Վիմ մասնաւոր խնդրանքիս վրայ եւ յատկապէս այս Յորհիտանի յիշատակին նուիրուած: Իսկ երկրորդը՝ Հայկական Օրէնքներու մասին նըստիւրած համառօտ մէկ աւսումնասիրութիւն, զոր զետեղած եմ «Բանասէր»-իս Բ-Գ միացեալ պրակներուն սկիզբը:

«Արդ սոյն քանասիրական երկու գրութիւններն իբրեւ երախայրիք անկեղծ համակրանացս առ Մխիթար եւ առ իւր մեղուաջան աշակերտներն, կը նուիրեմ Արհիապատիւ Գերապայծառ Իգնատիոս Աբրահամ, որ այսօր կը բազմի նոյն վեհապանծ Աթոռին վրայ:

«Կեցցէ՛ Մխիթարի յիշատակը, կեցցէ՛ն Մխիթ. սուրբ հարք:» (Մափ):
 Հ. Ս. Վ. Պարոնեան խօսած էր սեղանի վրայ, իբրեւ բաժակաճառ: Յարգ. Մխիթարեան Հայրեր պատուելու համար Պարսի շաւոյ թիւնը՝ իրիտ մեծ պատիւներով ընդունեցան Պարսի երկու ներկայացուցիչներն ալ: Եւ երբ մեր փառաւոր ընդունելութիւնը յայտնեցի մեզ պաշտօն տուող Պարսի հայ մատրան Հոգաբարձութեան, հրահանգ ստացայ իրենց շնորհակալութիւնը յայտնել Մխիթարեանց Միաբանութեան: Կատարելով նոյնը՝ կցեցի նաեւ իմ անձնական շնորհակալութիւններս մեզ եղած ջերմ ընդունելութեան համար: Ըհաւաստիլ այն տողերը զոր «Ի դիմաց Կարգադիր Յանձնաժողովոյ» ուղղած է ինձ նախագահն Վերհ. Գ. Յուսիկ Վ. Մէհրապ՝ «Շնորհակալութիւն իբր բարեկամ եւ իբր Պատուական ներկայացուցիչ Պարսի շաւոյ-Գաղթականութեան. կեցցէ՛ն եւ «կեցցէ՛ն միշտ մեր Հայ Գաղթականութիւնը որ այդ ազնիւ մասնուն» թիւնը ունեցան եւ գործադրեցին ամենայն վայելչութեամբ, իրենց ալ «իմ խորին եւ անկեղծ յարգանքներս»:

Այստեղ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ նաեւ Պարսի շաւոյ Գաղթականութեան բոլոր անդամներուն, որ պատուեցին զիս իրենց ներկայացուցիչը կարգելով այս ազգային նշանաւոր հանդիսին: